

Plea-bargaining in België: een koekoeksei?

Tom Decaigny

1. Inleiding

Van Dale vertaalt plea-bargaining als “het bepleiten van strafvermindering in ruil voor schuldbekekenis”. Dit vat de essentie van het begrip: vooraleer de verdachte voor een rechtbank wordt gedaagd krijgt hij de keuze voorgeschoteld: ofwel houdt hij zijn onschuld staande en loopt het risico een zware veroordeling te krijgen, ofwel bekennt hij, waardoor de schuld vaststaat en de veroordeling zeker is. In ruil wordt hem echter strafvermindering beloofd, vaak in de vorm van een minder strenge kwalificatie.

Bekende voorbeelden zijn de bekenenissen van vice-president Spiro Agnew en attorney-general Richard Kleindienst in het Watergate-schandaal¹ en de verrassende ommekeer voor de rechter van Walker Lindh², de “Amerikaanse Taliban”.

Het is bovendien belangrijk erop te wijzen dat plea-bargaining op een expliciete vorm van onderhandelen duidt met betrekking tot een bekenenis, te onderscheiden van een impliciete vorm, waarbij de verdachte zelf aanvoelt dat bekenen een betere optie is.

2. Context

Het is wenselijk noch mogelijk in het bestek van deze paper een globale vergelijking te maken tussen Amerikaans en Belgisch strafrecht, waarbij trouwens een aardig stukje vergelijkend staatsrecht van pas zou komen. In het licht van de specifieke opdracht is het echter zeer nuttig – zelfs noodzakelijk – bepaalde punten uit het Amerikaanse strafrechtelijke systeem te lichten, omdat zij een wezenlijke invloed uitoefenen op het vervolgingsconcept.

2.1. Due process of law

De vroegste wortels ervan zijn terug te vinden in de Engelse Magna Charta van 1215, maar de rechtsgrond ervoor bestaat tegenwoordig uit het vijfde en het veertiende amendement van de Amerikaanse grondwet:

¹ http://www.senate.gov/learning/stat_vp39.html

² <http://www.cnn.com/2002/LAW/07/15/walker.lindh.hearing/>

Amendment V

No person shall be held to answer for a capital, or otherwise infamous crime, unless on a presentment or indictment of a grand jury, except in cases arising in the land or naval forces, or in the militia, when in actual service in time of war or public danger; nor shall any person be subject for the same offence to be twice put in jeopardy of life or limb; nor shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself, nor be deprived of life, liberty, or property, without *due process of law*; nor shall private property be taken for public use, without just compensation.³

Amendment XIV (1868)

Section 1. All persons born or naturalized in the United States, and subject to the jurisdiction thereof, are citizens of the United States and of the state wherein they reside. No state shall make or enforce any law which shall abridge the privileges or immunities of citizens of the United States; nor shall any state deprive any person of life, liberty, or property, without *due process of law*; nor deny to any person within its jurisdiction the equal protection of the laws.

Section 2. Representatives shall be apportioned among the several states according to their respective numbers, counting the whole number of persons in each state, excluding Indians not taxed. But when the right to vote at any election for the choice of electors for President and Vice President of the United States, Representatives in Congress, the executive and judicial officers of a state, or the members of the legislature thereof, is denied to any of the male inhabitants of such state, being twenty-one years of age, and citizens of the United States, or in any way abridged, except for participation in rebellion, or other crime, the basis of representation therein shall be reduced in the proportion which the number of such male citizens shall bear to the whole number of male citizens twenty-one years of age in such state.

Section 3. No person shall be a Senator or Representative in Congress, or elector of President and Vice President, or hold any office, civil or military, under the United States, or under any state, who, having previously taken an oath, as a member of Congress, or as an officer of the United States, or as a member of any state legislature, or as an executive or judicial officer of any state, to support the Constitution of the United States, shall have engaged in insurrection or rebellion against the same, or given aid or comfort to the enemies thereof. But Congress may by a vote of two-thirds of each House, remove such disability.

Section 4. The validity of the public debt of the United States, authorized by law, including debts incurred for payment of pensions and bounties for services in suppressing insurrection or rebellion, shall not be questioned. But neither the United States nor any state shall assume or pay any debt or

³ <http://lcweb2.loc.gov/const/bor.html>

obligation incurred in aid of insurrection or rebellion against the United States, or any claim for the loss or emancipation of any slave; but all such debts, obligations and claims shall be held illegal and void.

Section 5. The Congress shall have power to enforce, by appropriate legislation, the provisions of this article.⁴

“Due process of law” is een centraal concept in het Amerikaanse strafproces. Dit concept kent twee aspecten; enerzijds is er het ‘procedural due process’, een garantie voor een behoorlijke rechtspleging of juridische procedure, anderzijds waarborgt het ‘substantive due process’ dat een beperking van iemands leven, vrijheid of bezit op een niet-willekeurige of onredelijke wettelijke maatregel steunt.⁵

2.2. District Attorney

De Amerikaanse D.A. (District Attorney, State’s Attorney, County Attorney of Public Prosecutor) wordt gemakkelijkschakeld met de Belgische Procureur des Konings, of een ander lid van het Openbaar Ministerie⁶. Deze simplificatie vormt echter de eerste valkuil bij een vergelijking. Er zijn immers fundamenteel afwijkende kenmerken verbonden aan de functie van District Attorney. D.A. is immers een *verkozen functie*. Dit houdt meer in dan een manier om de post te bemannen. Het streven positief beoordeeld te worden door het kiezerskorps beïnvloedt immers het dagelijkse werk van een Amerikaanse aanklager. Hoewel deze functie in de Verenigde Staten stevast theoretisch wordt ingekleurd als diegene die erover waakt dat “gerechtigheid geschiedt”, spelen andere motieven een grote(re) rol. Om verkozen of herkozen te worden heeft men om te beginnen de steun nodig van hoge functionarissen, omdat slechts een beperkt aantal kandidaten wordt voorgedragen. Dit leidt in vele gevallen tot een indirecte politieke benoeming. Bovendien speelt populariteit een belangrijke rol bij een stembusgang, vooral in het kader van herverkiezingen ‘kleurt’ dit het vervolgingsbeleid van een District Attorney.

Daarnaast wordt een openbaar aanklager beoordeeld op de *efficiëntie* van zijn/haar vervolgingsbeleid. Een efficiënt vervolgingsbeleid is toch een goede zaak? Natuurlijk is het wenselijk, maar het wordt sociaal gevaarlijk wanneer men bij complexere zaken overweegt niet te vervolgen omdat men het risico op een vrijspraak niet wenst te lopen.⁷

⁴ <http://lcweb2.loc.gov/const/amend.html>

⁵ A. VERBEKE, *Elementen van Anglo-Amerikaans recht. Een selectie van Engelse en Amerikaanse juridische teksten gesitueerd in het betrokken rechtssysteem*, Antwerpen, Maklu, 1994, 283-284; P. E. DOW, *Discretionary Justice. A critical inquiry*, Cambridge, Massachusetts, Ballinger Publishing Company, 1981, 12

⁶ Het openbaar ministerie is immers één en ondeelbaar; Cass. 28 juni 1989, A.C. 1988-89, nr. 636; R. VERSTRAETEN, *Handboek Strafvordering*, Antwerpen, Maklu, 1999, 65; D. VAN DAELE, *Openbaar ministerie en strafrechtelijk beleid*, Antwerpen, Intersentia, 2000, 51

⁷ P. E. DOW, *o.c.*, 83 – 92

Zo blijkt uit een studie van het vervolgingsbeleid in Los Angeles dat de kans op een overwinning de meest doorslaggevende reden is om een verdachte al dan niet te vervolgen. Een andere markante bevinding was de geringe invloed van ongrondwettelijk verkregen bewijsmateriaal op D.A.'s, meer dan 20 % zou bewust dergelijk bewijsmateriaal trachten te gebruiken. Daarenboven gaat een grote invloed uit van de sociale status van de betrokkenen en de druk van de publieke opinie⁸.

Ook dit is een perspectief van waaruit plea-bargaining bekeken dient te worden. Het kan een instrument zijn dat door de District Attorney wordt aangewend om zijn verhouding gewonnen zaken tegenover verloren zaken hoog te houden of te doen stijgen. Dit leidt in het slechtste geval tot een fenomeen dat bekend staat als bluffen (*prosecutorial bluffing*), en dat door zowat alle DA's wordt erkend als een normale praktijk⁹. Bij bluffen heeft de vervolgende partij geen al te sterk dossier, maar wordt deze zwakke basis achtergehouden. De verdachte wordt daarentegen een zware tenlastelegging voorgeschoteld om alsnog tot een bekentenis te komen. Lukt dit niet, dan kan men nog steeds afzien van een werkelijk proces. Het is m.i. dan ook heel onwaarschijnlijk dat deze praktijk (bluffen) zou toegelaten worden door een rechtssysteem dat onder auspiciën staat van het Europees Hof van de Rechten van de Mens.

Het is de taak van de D.A. in het strafproces om de tenlasteleggingen te formuleren. In tegenstelling tot het Belgische openbare ministerie is het bij de D.A. niet zo duidelijk of hij ook *bewijzen à décharge* moet opsporen. Sinds *Brady vs. Maryland*¹⁰ is het zeker zo dat de D.A. dit moet op verzoek van de verdachte. Het is niet duidelijk of de D.A. dit ook moet doen ex officio. Met betrekking tot gereede twijfel moet de D.A. feiten meedelen, zelfs wanneer de verdediging er niet naar vroeg of slechts een algemene vraag formuleerde.¹¹

Hij heeft ook de *seponeringsbevoegdheid*, hij beslist unilateraal om al dan niet te vervolgen. Aan deze beslissingen liggen bepaalde criteria ten grondslag, Frank W. Miller vermeldt er twaalf:

1. twijfel omtrent de schuld
2. impact van verdere vervolging op de verdachte en diens verwanten
3. de preventieve waarde van verdere vervolging op mogelijke daders van latere gelijkaardige misdrijven
4. het vermijden van recidive
5. het subjectieve veiligheidsgevoel van de samenleving

⁸ X., "Prosecutorial Discretion and the Initiation of Criminal Complaints", *S. Cal. Rev.* (1969), aangehaald in P. E. DOW, *o.c.*, 96-97

⁹ W. F. McDonald en J. A. Cramer (ed.), *Plea-Bargaining*, Lexington, Massachusetts en Toronto, D.C. Heath and Company, 3-9 (207)

¹⁰ Braden v. Maryland, 373 U.S. 83 (1963); http://www.ipsn.org/court_cases/brady_v_maryland.htm

¹¹ United States v. Agurs, 427 U.S. 97, 96 S.Ct. 2392, 49 L.Ed.2d 342 (1976); W. R. LA FAVE en J. H. ISRAEL, *Criminal Procedure*, in *Hornbook series*, St. Paul Minnesota, West Publishing company, 1985, 796

6. de kosten van verdere vervolging
7. oneerbare motieven van wie klacht indiende
8. het in gebruik houden van de rechtsregel die aan de grond ligt van de procedure
9. de mogelijke vervolging van de verdachte voor een andere rechtsmacht
10. medewerking van de verdachte aan de rechtsgang
11. houding van het slachtoffer¹²
12. andere mogelijke middelen¹³

Het moge duidelijk zijn dat deze criteria niet objectief zijn. Er is geen semi-automatische toepassing van deze regels. Er blijft altijd een grote beoordelingsmarge over voor wie deze stelregels zou toepassen, de beslissing blijft discretionair.¹⁴ De rechter kan zich slechts in heel uitzonderlijke gevallen innemen in deze aangelegenheid, namelijk wanneer de beslissing of het beleid van de D.A. arbitrair zijn.¹⁵ Bovendien gaat er ook een niet te verwaarlozen invloed uit van de ervaring en bekwaamheid van de actoren (D.A., verdachte, advocaat) en de plaats van de vervolging.¹⁶

2.3. Jury-rechtspraak

Momenteel vinden jaarlijks 80.000 rechtszaken plaats in de Verenigde Staten waarin een jury uitspraak doet, en waarbij een miljoen mensen jurylid zijn.¹⁷ Berecht worden door “gelijken”, door een jury is een basisbeginsel van de Amerikaanse strafprocedure¹⁸, vervat in de *Bill of Rights*¹⁹, meer bepaald in het zesde amendement op de Grondwet. Dit recht stond bovendien al in de Grondwet, artikel III, section 2.²⁰ Behalve in militaire zaken en voor de geringste misdrijven (petty crimes, strafbaar met een gevangenisstraf van zes maanden of minder)²¹ is een jury vereist voor alle strafzaken, betreffende de schuldvraag,²² en wordt een jury dus vermeden door schuldig te pleiten.

In de Verenigde Staten wordt een jury-oordeel over de feiten niet alleen wenselijk geacht omwille van de rechtvaardigheid berecht te worden door medeburgers, wat overheidsinmenging moet tegengaan, maar de educatieve factor van dergelijke processen wordt ook hoog ingeschat. Door als jurylid te

¹² vaak vindt het slachtoffer niet dat er vervolgd moet worden, zo kan het misdrijf een manier zijn waarop geschillen worden beslecht in een sub-cultuur; anderzijds zijn er ‘slachtofferloze misdrijven’ zoals seksuele betrekkingen onder de leeftijd van 16 jaar

¹³ burgerlijke middelen, politionele middelen, administratieve procedure

¹⁴ P. E. DOW, *o.c.*, 94-104, *Weaterford v. Burse*y

¹⁵ W. R. LA FAVE en J. H. ISRAEL, *o.c.*, 794

¹⁶ *Ibid*, 108

¹⁷ P. E. DOW, *o.c.*, 231

¹⁸ <http://www.nolo.com/lawcenter/ency/article.cfm/objectID/6410CC94-3E8F-4A37-A5F85E3348E6431F/catID/D4C65461-8D33-482C-92FCEA7F2ADED29A>

¹⁹ <http://lcweb2.loc.gov/const/bor.html>

²⁰ <http://lcweb2.loc.gov/const/const.html>

²¹ *Baldwin vs. New York*, 399 *U.S.* 66

²² al kan er door deelstaten van deze regel worden afgeweken, A. VERBEKE, *o.c.*, 287-288

zetelen wordt de burger immers nauw betrokken in het proces van berechting en komt hij in aanraking met de rechtsregels in actie.²³

2.4. Zware straffen

Een typisch kenmerk van het Amerikaanse strafrecht is de rigiditeit van de voorgeschreven straffen. De U.S. is in de eerste plaats een notoir land waar de doodstraf niet alleen nog in de wetten staat, maar tevens wordt uitgesproken en uitgevoerd. Het idee dat dit land zich eveneens profileert als geweten van de wereld en behoeder van de mensenrechten, maakt deze vaststelling enkel pijnlijker.

Het strafrecht is in het federale bestel van de Verenigde Staten een materie die heel verspreid is, zodat een systematische vergelijking van de straffen een opgave op zich zou vormen. De zware straffen vormen een factor die vaak wordt aangewend om plea-bargaining te vergoelijken, omdat het akkoord tussen vervolgende partij en verdachte een middel is om tot lagere bestraffingen te komen. Bovendien zorgen de zware stafmaten ervoor dat de druk van bepaalde kwalificaties, en aldus de macht die de D.A. heeft bij de onderhandelingen, des te groter wordt. Een vergelijkbare druk gaat uit van de meervoudige tenlasteleggingen die gebruikelijk zijn in de Verenigde Staten.

3. Plea-Bargaining

Door plea-bargaining, of door een ‘onderhandelde bekentenis’ zoals CD&V het noemt²⁴, wordt een veroordeling verzekerd. Bovendien worden de kosten van het proces merklijk gereduceerd. Dit zijn ook beweegredenen die de Amerikaanse aanklagers er toe aanzetten om tot een akkoord te komen met de verdediging. Nog andere oorzaken hebben deze rechtsfiguur doen ontstaan en gestaag laten groeien doorheen de negentiende eeuw in de Verenigde Staten: het zorgvuldig uitvoeren van onderzoeken leidde tot relatief weinig twijfel omtrent de schuldvraag, de opkomst van professionele bijstand van verdachten zorgde ervoor dat er reeds voor het proces een juridische discussie werd gevoerd, de ‘due process’-revolutie bezorgde de verdachte meer macht tijdens de onderhandeling, men zag de noodzaak van geïndividualiseerde straffen in omdat de wettelijke straffen zeer rigide waren en vooral: de jury-rechtspraak voor allen was omslachtig en duur geworden en het rechtssysteem werd overbelast.²⁵ Het Amerikaanse rechtssysteem kan onmogelijk alle zaken

²³ A. DE TOCQUEVILLE, *Democracy in America*, 285 en professor T. BECKER, *Comparative Judicial Politics*, 320-326, geciteerd in P. E. DOW, *o.c.*, 232

²⁴ zie *De Standaard* 14 en 15 oktober 2002

²⁵ W. R. LA FAVE en J. H. ISRAEL, *o.c.*, 767

plea-bargaining een noodzakelijk instrument. Een snelle afhandeling is nog meer wenselijk voor advocaten die werken met een vast honorarium; onderzoek toont aan dat 68 % van de advocaten voor meer dan de helft van de zaken een vast tarief hanteert.³³

Plea-bargaining is duidelijk een instrument dat pragmatische doeleinden vrij goed dient, maar het leidt niet altijd tot het meest rechtvaardige resultaat. Er spelen immers heel wat factoren mee, die irrelevant zijn in het licht van de billijkheid, zoals werkdruk van de betrokken actoren, kostprijs van de procedure, sociale perceptie en dergelijke.³⁴

3.1. De Scott-doctrine

Bij plea-bargaining nemen beide partijen het zekere voor het onzekere; de D.A. opteert voor een verkorte procedure met een zekere veroordeling boven het avontuur van openbare zitting met volksjury en de verdachte kiest de zekerheid van een (min of meer) bepaalde veroordeling boven de kans op een vrijspraak, maar tevens de kans op een strengere veroordeling. Dit idee vormt een alternatieve kijk op plea-bargaining, de *Scott*³⁵-doctrine, waarbij een proces aangaande strafrechtelijke schuld en onschuld verschaalt tot een beredeneerde gok, een spel met hoge inzet. Deze gedachtegang is geen marginale misleu in het Amerikaanse rechtsdenken, maar is een noodzakelijke achtergrond om vele redeneringen omtrent plea-bargaining tegen te plaatsen.

Een precedent dat hier echter wat weerwerk tegen biedt is *The people vs. Snow*,³⁶ waarbij het Hof oordeelde dat een hogere straf die werd opgelegd aan verdachten die ervoor opteren door een jury berecht te worden dan voor zij die 'schuldig' pleiten, ongrondwettelijk is.³⁷ Er zijn echter relatief weinig rechtbanken die de precedentwaarde van *Snow* erkennen, ook niet het Supreme Court.

De zaak *Bordenkircher* heeft daarentegen wel een grote precedentwaarde, vooral wat betreft de invulling van het concept bedreiging. Bedreiging, bedrog en onhaalbare beloftes zijn namelijk de drie categorieën die ervoor kunnen zorgen dat het instemmen van een verdachte met een bekenningsakkoord niet het vereiste label 'vrijwillig' krijgt.³⁸ In de zaak *Bordenkircher v. Hayes*³⁹ redeneerde de verdachte dat een hogere kwalificatie na het weigeren van een akkoord, aangeboden door de aanklager, ontoelaatbaar is, aangezien een

³³ P. E. DOW, *o.c.*, 156

³⁴ W. R. LA FAVE en J. H. ISRAEL, *o.c.*, 768

³⁵ *Scott v. United States*, 419 F.2d 264 (D.C.Cir. 1969); W. R. LA FAVE en J. H. ISRAEL, *o.c.*, 771

³⁶ *People v. Snow* 386 Mich. 586, 194 N.W.2d 314 (1972)

³⁷ W. R. LA FAVE en J. H. ISRAEL, *o.c.*, 769

³⁸ *infra*, *Brady*

³⁹ - 434 U.S. 357, 98 S.Ct. 663, 54 L.Ed.2d 604 (1978)
- <http://www.usscplus.com/online/index.asp?case=4340357>

zwaardere kwalificatie niet toegelaten is in hoger beroep. Het Supreme Court keurde deze praktijk echter toch goed, mede omdat de aanklager anders steeds bij de hoogst mogelijke kwalificatie zou beginnen (wat in België de regel is). Bovendien wees niks erop dat de D.A. zo handelde omwille van rancune na de weigering in de onderhandelingsfase.⁴⁰

Een andere uiting van een totaal verschillend rechtsgevoel in de Verenigde Staten van Amerika vindt men terug in *North Carolina v. Alford*⁴¹, waar het Supreme Court oordeelde dat het grondwettelijk houdbaar is dat een onschuldige bewust schuldig pleit, wanneer er maar een sterke feitelijke grondslag is. Dit staat regelrecht tegenover het Continentale rechtsidee dat elk rechtssysteem ernaar moet streven alle onschuldigen niet te veroordelen, al loopt men daarmee het risico dat enkele schuldigen vrijuit gaan. Dit streefdoel vindt natuurlijk ook in de V.S. een klankbord en wordt expliciet erkend door het Supreme Court:

A fundamental value determination of our system that it is far worse to convict an innocent person than to let a guilty man go free.⁴²

Verder vindt men dit terug in concepten zoals reasonable doubt, burden of proof en due process.

3.2. De onderhandeling

Het zesde amendement⁴³ waarborgt het *recht op een advocaat* niet alleen ter zitting, maar tevens op andere kritieke etappes in het proces. Volgens de *Kirby*⁴⁴-doctrine heeft de verdachte recht op bijstand zodra hij geconfronteerd wordt met de georganiseerde aanklagende macht van de samenleving en de complexiteit van strafrecht en -procedure. Wanneer men deze regel toepast op plea-bargaining lijdt het geen twijfel dat bijstand hier mogelijk⁴⁵, zelfs gewenst, is.⁴⁶

Het onderhandelen zelf gebeurt tussen de advocaat van de verdediging en de D.A. of de rechter⁴⁷. Bij juridische vertegenwoordiging is de verdachte niet aanwezig, wat kan leiden tot communicatie- en interpretatieproblemen. In deze fase vereist de due process-vereiste eveneens dat het bluffen, wat natuurlijk onvermijdelijk is, binnen de perken blijft en dat er geen onwaarheden worden

⁴⁰ W. R. LA FAVE en J. H. ISRAEL, *o.c.*, 780-781

⁴¹ - 400 U.S. 25, 91 S.Ct. 160, 27 L.Ed.2d 162 (1970)
- <http://www.uscplus.com/online/index.asp?case=4000025>

⁴² - In re Winship, 397 U.S. 358 (1970)
- <http://www.uscplus.com/online/index.asp?case=3970358>

⁴³ <http://lcweb2.loc.gov/const/bor.html>

⁴⁴ Kirby vs. Illinois, 406 U.S. 682, 92 S.Ct. 1877, 32 L.Ed.2d 411 (1972)

⁴⁵ W. R. LA FAVE en J. H. ISRAEL, *o.c.*, 791

⁴⁶ in sommige staten mag trouwens niet schuldig gepleit worden zonder juridische bijstand

⁴⁷ Ook de rechter doet in sommige gevallen aan plea-bargaining, hoewel dit in vele staten en in federale rechtbanken uit den boze is. *Brady*, hét princiep-arrest sluit dit immers niet expliciet uit. (zie W. R. LA FAVE en J. H. ISRAEL, *o.c.*, 799)

geventileerd of dat er bewijzen worden geveinsd.⁴⁸ Excessen van dit ‘procedural bluffing’ vindt men hierboven onder het deel ‘District Attorney’.

3.3. Voor de rechter

Eens de verdachte voor de rechter komt, heeft hij vier mogelijke antwoorden op de schuldvraag: (1) onschuldig, (2) schuldig, (3) ontoerekeningsvatbaar of (4) “nolo contendere”⁴⁹. Voor deze laatste optie is de instemming van de rechter (en praktisch gezien soms ook van de D.A.) vereist, en dit leidt tot veroordeling op strafrechtelijk gebied, maar op burgerlijk gebied staat de fout niet vast.⁵⁰ Voor de rest van de bespreking dient dan ook geen onderscheid gemaakt te worden tussen “nolo contendere” en ‘schuldig’ pleiten.

In deze gevallen (schuldig of nolo contendere) moet de rechter eerst nagaan of deze bekentenis *vrijwillig* (voluntary) wordt gedaan. Waar het vroeger niet toegelaten was de onderhandeling kenbaar te maken voor de rechter, wordt het akkoord tegenwoordig in de regel voorgelegd aan de rechter, zodat deze er een volledig zicht op kan hebben. Het wordt dan ook vermeld op het proces-verbaal van de terechtzitting.⁵¹ Sinds *Brady vs. United States*⁵² (’70) hanteert het Supreme Court een vaste standaard: een bekentenis gesteund op een besef van de gevolgen die eraan verbonden zijn moet behouden worden, tenzij ze uitgelokt is door bedreiging, bedrog of onfatsoenlijke beloftes.⁵³

Deze uitspraak (*Brady*) samen met *Corbitt vs. New Jersey*⁵⁴ (’78) zette de deur terug op een kier ten aanzien van plea-bargaining, nadat *United States vs. Jackson*⁵⁵ (’68) deze praktijk sterk leek te hebben ingeperkt. *Jackson* behandelde een zaak betreffende kidnapping. Volgens de federale wetgeving hieromtrent kon de doodstraf hiervoor worden uitgesproken, doch enkel wanneer een jury de schuld vaststelde. Het Supreme Court oordeelde dat dit ongrondwettelijk is, aangezien onschuldig pleiten toegelaten wordt door het vijfde amendement en dat beoordeling door een jury gewaarborgd wordt door het zesde amendement. Een uitoefening van zijn grondwettelijke rechten mag niet leiden tot een zwaardere bestraffing.⁵⁶ *Corbitt* week hier van af door te beslissen dat een zwaardere strafmaat kan als de rechter voldoende ruimte voor appreciatie overhoudt.

⁴⁸ W. R. LA FAVE en J. H. ISRAEL, *o.c.*, 794

⁴⁹ letterlijk “ik wil niet betwisten”

⁵⁰ W. R. LA FAVE en J. H. ISRAEL, *o.c.*, 801-802

⁵¹ Fed.R.Crim.P. 11(e)(2)

⁵² - 397 U.S. 742, 90 S.Ct. 1463, 25 L.Ed.2d 747 (1970)
- <http://www.uscplus.com/online/index.asp?case=3970742>

⁵³ W. R. LA FAVE en J. H. ISRAEL, *o.c.*, 802

⁵⁴ <http://www.uscplus.com/online/index.asp?case=4390212>

⁵⁵ - United States v. Jackson, 390 U.S. 570 (1968)
- <http://www.uscplus.com/online/index.asp?case=3900570>

⁵⁶ W. R. LA FAVE en J. H. ISRAEL, *o.c.*, 772-773

3.4. De bindende kracht van een ‘bargained plea’

Als de ‘onderhandelde bekentenis’ een rechtvaardige oplossing in strafzaken wil zijn, dient het bekomen akkoord bindend te zijn, ook voor de vervolgende partij. Het toepassen van het beginsel *pacta sunt servanda* blijkt in de Amerikaanse praktijk echter niet zo vanzelfsprekend in deze materie. Het akkoord wordt in de regel immers niet op papier gezet, meer nog, het was tot voor kort absoluut noodzakelijk dat het bestaan van een akkoord voor de rechter ontkend werd door de beklaagde wanneer deze zijn schuld toegeeft. Dit schijnbare ritueel had echter verregaande rechtsgevolgen, wat immers gezegd wordt op de zitting wordt wel opgetekend en werd zodoende ook quasi-onweerlegbaar.

In 1971 heeft het Supreme Court beslist dat aanklagers gebonden zijn door hun overeenkomst, in de zaak *Santobello vs. New York*.⁵⁷

“[W]hen a plea rests in any significant degree on a promise or agreement of the prosecutor, so that it can be said to be part of the inducement or consideration, such promise must be fulfilled.... The staff lawyers in a prosecutor's office have the burden of ‘letting the left hand know what the right hand is doing’ or has done. That the breach of agreement was inadvertent does not lessen its impact.”

Dit principiële precedent (vaak geciteerd) verhindert echter niet dat de overeenkomst vaak niet wordt gevolgd. In vele gevallen heeft dit ook te maken met het feit dat de D.A. zaken belooft waarvoor hij niet bevoegd is, zoals een milde straf (bevoegdheid van de rechter ten gronde) of een vroege voorwaardelijke invrijheidsstelling. Het is duidelijk dat een openbaar aanklager gebonden is door beloftes bepaalde handelingen niet te stellen, zoals het eisen van een bepaalde hoge straf of het nastreven van een strenge kwalificatie. Beloftes aangaande mildheid of overtuigingskracht tegenover de rechter binden de D.A. natuurlijk minder stringent.⁵⁸

De tegenovergestelde situatie, waarbij de belofte aan de zijde van de beklaagde verbroken wordt, kan zich eveneens voordoen. In *United States vs. Simmons* oordeelde het Supreme Court dat er bij een plea-bargaining voordelen nodig zijn voor beide partijen; vergelijkbaar met de continentale dading, ‘quid pro quo’ in de Angelsaxische penale terminologie. Het gerechtshof voegt er echter meteen aan toe dat de beslissing dat de verdachte zijn belofte niet naleeft niet unilateraal mag worden vastgesteld door de rechtbank, maar dat dit moet blijken uit bewijzen die rechtsgeldig (contradictoir) worden voorgelegd.⁵⁹

Een verwante problematiek is het *intrekken* van het aanbod vanwege de aanklager. De heersende leer stelt dat het aanbod kan worden ingetrokken zolang het niet aanvaard werd door de tegenpartij. Het is duidelijk dat deze aanpak kan leiden tot grove misbruiken door de D.A. Dit werd ook vastgesteld

⁵⁷ <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=404&invol=257>

⁵⁸ W. R. LA FAVE en J. H. ISRAEL, *o.c.*, 782

⁵⁹ W. R. LA FAVE en J. H. ISRAEL, *o.c.*, 784

in de zaak *Cooper vs. United States*⁶⁰, waarbij de verdachte veroordeeld werd voor twee misdrijven, nadat hij wou ingaan op een snel ingetrokken aanbod om mee te werken bij het gerechtelijk onderzoek naar andere verdachten in ruil voor een veroordeling op basis van slechts één misdrijf. Het Supreme Court nam echter een totaal andere wending in *Mabry vs. Johnson*.⁶¹ Hier werd de inhoud van een aanbod rechtgezet bij het ingaan erop, wijzend op het concept dat de due process-bepaling geen deontologisch voorschrift is voor D.A.'s, maar de manier betreft waarop mensen van hun vrijheid worden beroofd. Ondanks de feitelijk totaal verschillende onderbouw heeft dit arrest, mede omwille van zijn unanimitieit, een veel grotere precedentwaarde.⁶²

3.5. Intrekken van de bekentenis

De bindende kracht van de onderhandelde bekentenis verhindert niet dat de bekentenis in sommige gevallen kan worden ingetrokken door de verdachte. Federaal mag het enkel nog vóór de strafbepaling en om een billijke en rechtvaardige reden (any just and fair reason).⁶³ Bij de staten onderling heerst er echter een vrij grote diversiteit, al volgen vele staten het federale voorbeeld. De inhoud van de 'just and fair reason'-test verschilt ook doorheen de verschillende staten, maar het is duidelijk dat dit niet te snel mag worden aangenomen. Er dient sprake te zijn van nieuwe omstandigheden, of manifeste onrechtvaardigheid en dergelijke, omdat de huidige procedure reeds vele waarborgen biedt voor wie schuldig pleit na onderhandelingen met de aanklager.⁶⁴

Eens de bekentenis werd ingetrokken, of wanneer de onderhandelingen afsprongen, zijn er toch al heel wat feiten aan het licht gekomen en zijn er al verklaringen afgelegd. Deze verklaringen zouden, indien men ze alsnog gebruikte, wijzen op schuld bij de verdachte. Door de evolutie van het plea-bargaining worden dergelijke feiten echter, terecht, niet meer toegelaten in de rechtszaak ten gronde.⁶⁵

4. België

Het Belgische openbaar ministerie heeft de bevoegdheid de strafvordering in te stellen en uit te oefenen⁶⁶. In beginsel heeft ze de keuze om te vervolgen of niet te vervolgen, op basis van het *opportuïteitsbeginsel*, zoals erkend door

⁶⁰ 594 F.2d 12 (4th Cir. 1979)

⁶¹ <http://www.uscplus.com/online/index.asp?case=4670504>

⁶² W. R. LA FAVE en J. H. ISRAEL, *o.c.*, 788

⁶³ Fed.R.Crim.P. 32(d); W. R. LA FAVE en J. H. ISRAEL, *o.c.*, 811

⁶⁴ W. R. LA FAVE en J. H. ISRAEL, *o.c.*, 812

⁶⁵ W. R. LA FAVE en J. H. ISRAEL, *o.c.*, 818

⁶⁶ art. 1 Voorafgaande Titel Sv. en art 28quater, tweede lid Sv.

het Hof van Cassatie⁶⁷ en ondertussen impliciet bevestigd door de wetgever (infra). De beslissing om niet te vervolgen wordt seponering genoemd en valt inhoudelijk uiteen in een technisch sepot, waarbij de vervolging praktisch onmogelijk is, en het opportuniteitssepot. Bij een opportuniteitssepot beslist het openbaar ministerie op basis van enerzijds de richtlijnen van strafrechtelijk beleid, zoals uitgetekend door de Minister van Justitie na advies van het college van Procureurs⁶⁸, en de kenmerken van het individuele geval anderzijds.⁶⁹

Naast deze principiële dichotomie, bestaan tegenwoordig ook drie tussencategorieën, waarvan er twee wettelijk geregeld worden.

- V.S.B.G. – minnelijke schikking (216bis Sv.)
- Bemiddeling in strafzaken (216ter Sv.)
- Het voorwaardelijk sepot

4.1. V.S.B.G.

V.S.B.G. staat voor “*verval van de strafvordering tegen betaling van een geldsom*”, maar (ondanks de bezwaren van de Raad van State) wordt vaak gesproken over ‘minnelijke schikking’. Het is een facultatief alternatief voor de vervolging in handen van het openbaar ministerie⁷⁰, waarbij de strafvordering vervalt door het betalen van een geldsom. Deze mogelijkheid is natuurlijk aan bepaalde voorwaarden gekoppeld: de strafvordering moet instelbaar zijn, maar mag nog niet ingesteld zijn, de bestraffing voor het misdrijf mag de vijf jaar gevangenisstraf niet overschrijden en het openbaar ministerie moet van mening zijn dat geen vrijheidsstraf dient gevorderd te worden. Bovendien moet de schade aan het slachtoffer vergoed worden, minstens moet de aansprakelijkheid erkend worden.⁷¹

Aan het V.S.B.G. zijn de algemene voordelen van een alternatieve afhandeling verbonden (sneller, ontlastend gerechtelijk apparaat), maar de doctrine wijst ook op nadelen. Het openbaar ministerie dient beslissingen om een minnelijke schikking toe te passen niet te motiveren en de externe controle op strafzaken is afwezig omdat de openbaarheid in deze gevallen niet aanwezig is. Bovendien is de mogelijkheid van verdediging in dergelijke gevallen zeer beperkt.⁷² Aan het gebrek in transparantie en gelijkheid wordt gepoogd te

⁶⁷ Cass. 24 september 1951, *Pas.* 1952, I, 17

⁶⁸ art. 143ter Ger.W., zoals ingevoerd door de wet van 4 maart 1997; R. VERSTRAETEN, *o.c.*, 52

⁶⁹ art. 28quater Sv.

⁷⁰ V.S.B.G. dient dan ook duidelijk onderscheiden te worden van de *onmiddellijke inning van een geldsom*, die voorkomt in bijzondere wetgevingen (bv. verkeer), waarbij de politiediensten dit kunnen voorstellen. De onmiddellijke inning doet de strafvordering ook vervallen, maar onder de opschortende voorwaarde dat het openbaar ministerie zich er niet tegen verzet binnen een maand.

⁷¹ C. FIJNAUT, D. VAN DAELE en S. PARMENTIER, *Een openbaar ministerie voor de 21^e eeuw*, Leuven, Universitaire Pers, 2000, 7; R. VERSTRAETEN, *o.c.*, 92 e.v.

⁷² C. FIJNAUT, D. VAN DAELE en S. PARMENTIER, *o.c.*, 37

verhelpen door gebruik te maken van omzendbrieven, zodat ook enige uniformiteit wordt bereikt.

4.2. Bemiddeling in strafzaken

Artikel 216ter Sv. laat sinds 1994 de bemiddeling toe in strafzaken. Hierbij kan het parket de dader oproepen om tot een oplossing te komen zonder de strafvordering in te stellen, hoewel dat wel mogelijk zou zijn. Indien er een geïdentificeerd slachtoffer is, wordt deze mee betrokken in de gesprekken, waarbij ook de bijstand van een advocaat mogelijk is. Qua strafmaat moet het openbaar ministerie van oordeel zijn dat er geen straf zou gevorderd zou worden die langer is dan twee jaar correctionele gevangenisstraf, zodat de hoogste strafmaat die men in de wet mag terugvinden om bemiddeling mogelijk te maken vijftien tot twintig jaar opsluiting is. Gezien de specificiteit van dit instrument worden procureurs en substituten bijgestaan door bemiddelingsassistenten van de Dienst Justitiehuisen.

Inhoudelijk zijn vier modaliteiten mogelijk bij een geslaagde bemiddeling in strafzaken, die bovendien gecombineerd kunnen worden. In het eerste geval vindt een werkelijke bemiddeling plaats tussen dader en slachtoffer, waarbij de schadevergoeding wordt geregeld. Hiernaast zijn nog drie mogelijke invullingen, die echter steunen op een ruimere interpretatie van het concept bemiddeling. Zo kan wie zich beroept op een ziekte of een verslaving voor een periode van maximaal zes maanden een geneeskundige behandeling volgen. De derde mogelijkheid bestaat erin dat de dader instemt een vorming te volgen van maximaal 120 uren, gedurende een periode van 1 tot 6 maanden. De vorming wordt voorgesteld door de parketmagistraat, na maatschappelijk onderzoek van de Dienst Justitiehuisen. Maatschappelijke dienstverlening onder dezelfde voorwaarden als bij vorming is een vierde mogelijkheid, al zal deze mogelijkheid verdwijnen.⁷³

Een omzendbrief van 7 mei 1999 verfijnt en harmoniseert dit instrument. Bemiddeling in strafzaken is in de eerste plaats bedoeld voor misdrijven met een geïdentificeerd slachtoffer waarbij de dader bekend en de herstelmaatregelen (schadevergoeding) zijn een *conditio sine qua non*. Daarnaast mag bemiddeling niet toegepast worden op zaken waar anders een seponering zou gebeuren, het moet net een vervolging vervangen. Anders bezorgt men het gerecht niet minder, maar meer, werk. Het is tevens de bedoeling dat deze vrijwillige alternatieve afhandeling een meerwaarde biedt voor de belangen van dader en slachtoffer.⁷⁴

⁷³ C. FIJNAUT, D. VAN DAELE en S. PARMENTIER, *o.c.*, 7-8

⁷⁴ C. FIJNAUT, D. VAN DAELE en S. PARMENTIER, *o.c.*, 38-40

4.3. Het voorwaardelijk sepot

Deze derde tussencategorie vormt eigenlijk een *restcategorie*, die – in tegenstelling tot de twee voorgaande – niet wettelijk is gefundeerd, maar van pragmatische aard is. De seponeringsbeslissing is van uitgangspunt zwart-wit, maar in de praktijk worden er vaak officieuze voorwaarden vooropgesteld. In de statistieken vindt men deze praetoriaanse probatie, zoals het voorwaardelijk sepot ook wel wordt genoemd, bijgevolg niet terug.

Sedert de Wet Franchimont⁷⁵ moeten de seponeringsbeslissing gemotiveerd worden, zodat toch enige transparantie wordt verzekerd. Daarnaast wordt de praetoriaanse probatie ook impliciet erkend in richtlijnen, omdat men in sommige gevallen voorwaarden⁷⁶ oplegt om te seponeren⁷⁷.

4.4. Empirische illustratie

Een onderzoek⁷⁸ naar de werking van het Belgische openbare ministerie biedt ons cijfermateriaal⁷⁹ om te illustreren wat het relatieve belang is van de verschillende afhandelingsmodaliteiten. Bekijken we de cijfers naargelang het *aantal zaken*, dan merken we dat 73,96 % van de zaken geseponerd wordt. Het is echter onmogelijk in te schatten hoe deze groep is samengesteld, want onder deze noemer vallen zowel voorwaardelijk, technisch als beleidsmatig sepot. 4,23 % van de zaken wordt effectief doorgestuurd naar de rechter. Het aantal zaken dat wordt afgehandeld met V.S.B.G. en strafbemiddeling is nog veel lager, respectievelijk 0,79 en 0,2 %.

We krijgen een genuanceerder beeld wanneer we tellen *per verdachte*; het aantal seponeringen daalt tot 54,25 % en 10,7 % van de zaken komt voor de rechtbank. 1,45 % van de zaken wordt opgelost met een minnelijke schikking en strafbemiddeling gebeurt in 0,48 % van de gevallen.

4.5. Uitstel en opschorting

Onder de categorie “verwijzing naar de rechtbank”, bevinden zich eveneens zaken waarbij een veroordeling wordt uitgesproken onder specifieke modaliteiten. De probatiewet⁸⁰ van 1964 laat immers toe de *uitspraak* van de veroordeling wordt *opgeschort* of dat de *tenuitvoerlegging* van de straffen wordt *uitgesteld*. Bovendien laat het instrument van de *probatie* toe dat er aan

⁷⁵ i.c. art. 28*quater* Sv.

⁷⁶ Bijvoorbeeld de politievermaning voor problematische soft-drugsgebruikers

⁷⁷ C. FIJNAUT, D. VAN DAELE en S. PARMENTIER, *o.c.*, 32-35

⁷⁸ *Ibid.*, 73-75

⁷⁹ cijfers van de geïnformateerde parketten van meting 1999 – instroom 1996

⁸⁰ Wet 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, B.S. 17 juli 1964, err. B.S. 25 juli 1964; later de wet van 14 november 1947; R. CHARLES en P. VAN DROOGHENBROECK, «Suspension, sursis et probation», in *R.P.D.B. complément IV*, Bruylant, Brussel, 1972, nr. 55-61

de opschorting of het uitstel voorwaarden worden verbonden, als de betrokkene hiermee instemt. Opschorting en probatie zijn innovaties van de wetgever in 1964, het uitstel bestond reeds sedert de wet Lejeune⁸¹. Hoewel de wetgever in de jaren '60 reeds enkele decennia ervaring had met het uitstel, hebben alle instrumenten van deze wet inhoudelijk nog een evolutie doorgemaakt om tot hun huidige vorm te komen. In de regel zijn de mogelijkheden uitgebreid. Verder wordt enkel de huidige situatie besproken.

De probatiewet vertrekt vanuit de visie dat bij vele misdrijven een veroordeling noodzakelijk is, maar dat een loutere repressieve aanpak meer nadelen dan voordelen biedt. Deze wet maakt het mogelijk dat de nadruk wordt gelegd op begeleidende maatregelen, vooral indien er probatievoorwaarden⁸² worden opgelegd. De straf wordt verder geïndividualiseerd, de rechter krijgt een grotere beoordelingsmarge wat de straftoemeting (in de ruime zin) betreft. Significant is dan ook dat de toepassing van deze wet steeds facultatief is voor de rechter, behalve wat de motiveringsplicht betreft. Verder had de probatiewet nog expliciet tot doel de korte gevangenisstraffen, met alle nefaste effecten die daaraan verbonden zijn, te vermijden. Door de verregaande splitsbaarheid van het uitstel, schiet de wet hier wel enigszins zijn doel voorbij.

4.5.1. *Uitstel van de tenuitvoerlegging van de straffen*

Het uitstel, meestal de *voorwaardelijk gevangenisstraf* genoemd in tegenstelling tot de effectieve gevangenisstraf, dient hier niet uitvoerig besproken te worden. Het uitstel is slechts een modaliteit, waarbij het achterliggende idee is dat de dreiging van een uitgesproken straf een betere oplossing is (eventueel aangevuld met probatievoorwaarden). Het systeem bestaat er namelijk in dat de voorwaardelijke veroordeling integraal en automatisch wordt opgelegd wanneer de veroordeelde tijdens zijn proeftijd een nieuwe gevangenisstraf oploopt, die of crimineel van aard is, of die meer dan zes maanden duurt.⁸³ Wanneer de gevangenisstraf wordt uitgesproken van één tot zes maanden, dan is de herroeping van het uitstel facultatief;⁸⁴ bij probatieuitstel geeft een overtreding van de probatievoorwaarden eveneens aanleiding tot het effectief worden van de initieel voorwaardelijke straf.⁸⁵

Uitstel kan worden uitgesproken door alle vonnisgerechten wanneer de uit te spreken gevangenisstraf(fen) niet meer bedragen dan vijf jaar. Bovendien mag

⁸¹ Wet 31 mei 1888 tot invoering van de voorwaardelijke veroordeling en de voorwaardelijke veroordeling, *B.S.* 3 juni 1888

⁸² Ter illustratie vermeld ik de opleiding en de dienstverlening, ingevoerd door de wet van 10 februari 1994. Een nauwkeurigere bespreking van probatievoorwaarden zou ons m.i. te ver leiden. Probatievoorwaarden kunnen zowel bij uitstel als bij opschorting worden opgelegd en de betrokkene moet er mee instemmen.

⁸³ art. 14 § 1 Probatiewet

⁸⁴ art. 14 § 1bis Probatiewet

⁸⁵ art. 14 § 2 Probatiewet

de verdachte vooraf niet veroordeeld zijn tot een criminele straf of een hoofdgevangenisstraf van meer dan twaalf maanden.⁸⁶

4.5.2. Opschorting van de uitspraak van de veroordeling

Belangrijker dan de figuur van het uitstel, is de opschorting van de uitspraak, in het licht van een vergelijking met plea-bargaining. Daar zijn twee redenen voor: de opschorting vereist de instemming van de verdachte en de opschorting kan worden uitgesproken door de onderzoeksgerechten.

De vereiste *instemming*⁸⁷ van de verdachte zorgt ervoor dat er sprake kan zijn van een akkoord. De verdachte aanvaardt door deze instemming dat de jurisdictie hem als dader van de ten laste gelegde misdrijven aanwijst⁸⁸ en hij aanvaardt de opschorting als modaliteit om het rechtsgeding te beslissen. Op deze manier geldt het akkoord ook als waarborg dat de voorwaarden zullen worden nageleefd, en dit nog explicieter indien er probatievoorwaarden worden opgelegd.⁸⁹ De instemming van de verdachte houdt echter geenszins een bekentenis in⁹⁰, maar betekent wel dat bij een eventuele herroeping de schuld niet meer ter discussie staat. Wanneer het akkoord van de verdachte echter het voorwerp uitmaakt van een voorziening in cassatie, dan wordt de schuldvraag ook behandeld.⁹¹

De *herroeping* van de opschorting is steeds facultatief en vereist een nieuw feit tijdens de proefperiode (tussen één en vijf jaar) dat aanleiding geeft tot een effectieve gevangenisstraf van minstens één maand of een criminele straf.⁹² Een overtreding van de probatievoorwaarden leidt tot hetzelfde, facultatieve, resultaat.⁹³

Naast de instemming van de verdachte vereist de probatiewet eveneens dat de tenlastelegging bewezen wordt verklaard en dat een vrijheidsberovende straf van meer dan vijf jaar niet aangewezen lijkt. In het verleden mag de betrokkene bovendien geen veroordeling tot een hoofdgevangenisstraf van meer dan 6 maanden of een criminele straf hebben opgelopen (dit is veel milder dan de vroegere voorwaarden, 1964: 1 maand)⁹⁴

Een veelbesproken karakteristiek van de opschorting is de mogelijke toekenning ervan door de *onderzoeksgerechten*. Hiervoor is bovendien vereist dat de openbaarheid van de debatten de verdachte schade zou toebrengen,

⁸⁶ art. 8 § 1, eerste lid Probatiewet; L. DUPONT, *Beginselen van strafrecht*, II, Leuven, Acco, 2001, 336 e.v.

⁸⁷ art. 3, lid 1 Probatiewet

⁸⁸ L. DUPONT, *o.c.*, 332

⁸⁹ R. CHARLES en P. VAN DROOGHENBROECK, *l.c.*, nr. 85

⁹⁰ Cass. 10 april 1972, *Pas.* 1972, I, 729

⁹¹ Cass. 20 juli 1966, *Pas.* 1966, I, 1411; R. CHARLES en P. VAN DROOGHENBROECK, *l.c.*, nr. 86

⁹² art. 13 § 1 Probatiewet

⁹³ art. 13 § 3 Probatiewet

⁹⁴ art. 3, eerste lid Probatiewet

enkel de uitspraak waarbij de opschorting wordt toegestaan wordt dan openbaar uitgesproken. Deze mogelijkheid werd door leden van de toenmalige kamercommissie justitie gezien als een logisch uitvloeisel van de praetoriaanse probatie.⁹⁵ De beslissing door de onderzoeksgerechten om de opschorting niet toe te staan bindt de vonnisgerechten niet⁹⁶, zodat ze nog steeds kunnen beslissen tot een opschorting, met uitzondering van het Hof van Assisen.

5. Bespreking

Plea-bargaining is een typisch Amerikaans penaal concept dat niet zonder meer kan ingepast worden in ons continentale rechtssysteem. Het is echter een interessante denkpiste om na te gaan welke voordelen dergelijk systeem te bieden heeft. Kenmerkend voor een rechtsfiguur in een common law-land, is dat het een lange evolutieve geschiedenis heeft. Incidenteel ontstaan in het eerste deel van de negentiende eeuw, uitgegroeid tot één van de meest opvallende aspecten van de strafprocedure in de V.S., heeft plea-bargaining vele crises doorstaan, waarbij het instituut zelf meer dan eens ter discussie stond.

Deze crises hebben echter ook de pijnpunten blootgelegd, en hebben ervoor gezorgd dat telkens naar een oplossing werd gezocht, zodat steeds meer waarborgen (voor de verdachte) ingebouwd werden. Ook in deze richting werd bijwijlen te ver gegaan, zodat plea-bargaining zijn doel voorbij schoot. Zo zijn er nog steeds zaken waar de onderhandeling gebeurt in aanwezigheid van vervolgende partij, rechter, verdachte en diens raadsman, waarbij de zaak en de bewijsstukken worden behandeld. Dit leidt tot een dubbel proces, waarbij de vraag kan gesteld worden of er niet meer kwaad wordt aangericht (vooringenomenheid rechter, dubbele kost, geheime rechtspraak) dan dat er voordeel wordt geput uit het systeem.

Eén van de belangrijkste verwezenlijkingen is het openbaar maken van het akkoord, wat problemen m.b.t. een geheime overeenkomst oplost. Hierdoor behoren situaties zoals *Blackledge vs. Allison*⁹⁷ dan ook gelukkig tot het verleden. Allison wierp na veroordeling immers op dat hij de 'leugens' verkondigde in de rechtbank die zijn advocaat hem opdroeg, maar een veel zwaardere veroordeling kreeg dan was voorzien in het akkoord. De initiële straf werd echter behouden.

Deze rechtsfiguur komt op zich niet voor in ons rechtssysteem, al betekent dit niet dat er voor dezelfde problematiek geen oplossing gezocht werd. We

⁹⁵ rapport van de kamercommissie justitie, *Parl. St.* Kamer 1961-62, nr. 401/2, 10, geciteerd door R. CHARLES en P. VAN DROOGHENBROECK, *l.c.*, nr. 103

⁹⁶ R. CHARLES en P. VAN DROOGHENBROECK, *l.c.*, nr. 135

⁹⁷ - Blackledge v. Allison, 431 U.S. 63 (1977)
 - <http://www.ussscplus.com/online/index.asp?case=4310063>
 - W. R. LA FAVE en J. H. ISRAEL, *o.c.*, 815

dienen ons immers goed voor ogen te houden over welke situatie we ons in deze bekommeren: het gaat om zaken waarbij de schuldvraag niet meer aan de orde is, het is namelijk even schadelijk dat een onschuldige veroordeeld wordt volgens plea-bargaining, volgens een gewone terechtzitting of volgens een van de alternatieven die aangehaald werden uit het Belgische systeem. Het veroordelen van onschuldigen is een kwaad dat in elk rechtssysteem bestreden dient te worden, al lijkt wat hierboven beschreven werd (zie o.a. de *Scott-doctrine*) erop te wijzen dat het plea-bargainingsysteem minder zekerheid biedt op dit vlak.

Een belangrijk gegeven in deze vergelijking is de veel beperktere aanwezigheid van *jury-rechtspraak* in België. Volksjury's zijn in België principieel vereist voor alle misdaden, maar worden in de praktijk enkel gebruikt voor niet-correctionaliseerbare misdaden. Voor het overgrote deel van de zaken waarin de verdachte schuld bekent, loopt de procedure bij ons dan ook grotendeels gelijk met de procedure na plea-bargaining; de beroepsrechter stelt een misdrijf vast van een dader die zijn schuld niet betwist en behandelt vervolgens de strafmaat.

Een belangrijk *verschilpunt* hierbij is dat de verdachte voor een Belgisch gerecht zijn bekentenis niet op een gelijkaardige manier kan verzilveren door middel van onderhandelingen, hij kan enkel bepleiten dat zijn medewerking in aanmerking wordt genomen bij de strafbegroting. Het openbaar ministerie (als hypothetische onderhandelingspartner) heeft er ook minder baat bij dat er tot een akkoord wordt gekomen, tenzij voor de niet-correctionaliseerbare misdaden. Maar bij dergelijke Assisenzaken lijkt het me bovendien maatschappelijk niet houdbaar dat inverdenkinggestelde en openbaar ministerie tot een akkoord zouden komen.

De medewerking van de verdachte heeft ook haar belang voor de toepassing van de probatiewet, opschorting en probatie vereisen immers de instemming van de verdachte. Dit leidt er toe dat er een bestraffing wordt bekomen die beter geïndividualiseerd kan worden en dat er meer bereikt wordt dan loutere repressie; een verdienste waar zowel de vervolgende als de vervolgte partij voordeel uit halen. Een bijzonder instrument hierbij is de opschorting, die tevens door de onderzoeksgerechten kan worden uitgesproken.

De overige *alternatieven* die de vervolgende partij in België heeft, bevinden zich in zekere zin op een ander niveau: V.S.B.G., strafbemiddeling en praetoriaanse probatie zijn er op gericht een zaak af te handelen zonder dat de strafvordering wordt ingesteld, m.a.w. buiten de rechtbank. Dit biedt vooral voordelen wat betreft de snelheid waarmee de reactie plaatsvindt, het is psychologisch immers strikt noodzakelijk voor een straf⁹⁸ om efficiënt te zijn dat ze zo snel mogelijk volgt op het feit dat tot deze straf noopt. Bovendien kan veel verder worden gegaan in de individualisering van de maatregelen die

⁹⁸ 'straf' mag hier echter niet gelezen worden in zijn juridische betekenis

worden opgelegd, zodat de klemtoon meer komt te liggen op de integratieve functie dan op repressie.⁹⁹

Plea-bargaining invoeren in België lijkt mij niet alleen een moeilijke oefening, omdat het een systeem is dat wortelt in een totaal verschillende cultuur.¹⁰⁰ De invoering van een ‘onderhandelde bekentenis’ lijkt me voor eenvoudige zaken bovenal een stap te ver, de beoogde gevolgen kunnen m.i. beter bereikt worden door een snelle rechtsgang te verzekeren voor zaken waarbij er weinig betwisting bestaat. Het invoeren van plea-bargaining bij complexere zaken werd totnogtoe niet geopperd,¹⁰¹ maar lijkt me evenmin wenselijk omdat de Belgische samenleving schreeuwt om een juridisch apparaat waarin ze vertrouwen kan hebben, immers “justice must not only be done, but also be seen to be done”. Wanneer onderhandeld zou worden over de strafvordering, zou dit publieke vertrouwen onder druk kunnen komen te staan.

De bijzondere instrumenten die het Belgische strafrecht bevat, zijn troeven die niet alleen een pragmatisch doel dienen, wat bij plea-bargaining wel het geval is. Integendeel, vaak zorgen ze net voor extra werk. De Belgische instrumenten zijn er vooral op gericht een kwalitatief hoogwaardige strafrechtspleging af te leveren, waarbij niet alleen meer aandacht wordt besteed aan de persoonlijkheid van de delinquent, maar tevens aan de maatschappij en het slachtoffer.

⁹⁹ al wordt dit wel afgezwakt door de werkstraf die kan worden opgelegd door de strafrechter, Wet 17 april 2002, *B.S.* 7 mei 2002

¹⁰⁰ al biedt het Amerikaanse voorbeeld natuurlijk een mogelijkheid om op voorhand fouten te detecteren en een geactualiseerde versie voor te stellen

¹⁰¹ enkel bij betrapting op heterdaad of bij een bekentenis